

Muzealizacija čipkarstva

Sruk, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:668871>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2022./2023.

Magdalena Sruk

Muzealizacija čipkarstva

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Žarka Vujić

Zagreb, rujan 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Zahvaljujem roditeljima i sestri koji su uvijek tu.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Kulturna baština	1
2.1. UNESCO	2
2.2. Konvencija za zaštitu nematerijalne baštine	2
2.3. Hrvatska kulturna baština na UNESCO-ovim popisima	5
2.4. Očuvanje nematerijalne kulturne baštine u Hrvatskoj u usporedbi s UNESCO-ovom inicijativom 6	
3. Muzeologija	7
3.1. Muzealizacija	8
3.2. Muzealizacija čipke	8
3.3. Muzeji čipkarstva u Hrvatskoj i Europi	9
4. Čipkarstvo	11
4.1. Čipkarstvo u Europi	13
4.2. Čipkarstvo u Hrvatskoj	13
4.2.1. Hrvatsko čipkarstvo u povijesnim dokumentima	14
4.3. Paška čipka	14
4.3.1. Muzealizacija paške čipke	16
4.4. Lepoglavska čipka	17
4.4.1. Muzealizacija Lepoglavske čipke	18
4.5. Hvarska čipka	19
4.5.1. Muzealizacija hvarske čipke	20
4.6. Jalba	21
4.6.1. Muzealizacija jalbe iz Trga kod Ozlja	22
4.7. Sunčana čipka iz Sikirevaca	22
4.7.1. Muzealizacija sunčane čipke	23
5. Zaključak	25
6. Literatura	26
Popis slika	33
Sažetak	34
Summary	35

1. Uvod

Za ovaj završni rad, motivacija je proizašla iz ljubavi za šivanjem, kukičanjem, pa tako i čipkarstvom. U njemu će se pokušati prikazati muzealizacija čipkarstva u Hrvatskoj i to kroz više koraka. Prvi korak je prikaz kulturne baštine te UNESCO-ove nematerijalne baštine čega je čipkarstvo dio. UNESCO kao vodeća organizacija u zaštiti i prezervaciji raznih kulturnih dobara iz cijelog svijeta, daje zemljama šansu da promiču svoja kulturna dobra i da ih sačuvaju za buduće generacije. Zatim, rad će se baviti hrvatskom kulturnom baštinom koja s obzirom na veličinu ima velik broj dobara, materijalnih i nematerijalnih. Hrvatska od daleke prošlosti radi na očuvanju istih, što pokazuje strast i zanimanje za naše malobrojne ali hvalevrijedne dragocjenosti koje su poznate po cijelom svijetu, što će se u radu prikazati na primjeru čipkarstva. Dalje, obradit će se pojam muzeologije, pa onda i muzealizacije koja je motivirala temu ovog rada. Kako se u ovom slučaju čipkarstvo kao tehnika iz fizičkog svijeta preselilo u muzejski, gdje se štiti i izlaže da se u punom sjaju može vidjeti njegova važnost. Nakon toga će se nešto reći o čipkarstvu u Europi i Hrvatskoj, povijesti i razvoju i kako smo došli do situacije s čipkarstvom danas. Obraditi će se najpoznatije tehnike čipkarstva u Hrvatskoj, najprije paška, lepoglavska i hvarska čipka, pa onda manje poznatije tehnika jalba i sunčana čipka iz sela Sikirevci.

2. Kulturna baština

Baština je nešto što se nasljeđuje, prenosi s prethodnih generacija. Kulturna baština predstavlja vezu među pripadnicima određene zajednice. Predstavlja ljudsku povijest i identitet; našu vezu s prošlošću, našom sadašnjošću i budućnošću. Zbog svojih posebnosti i raznolikosti, ona je ono što čovječanstvo čini bogatim te je njezina zaštita jedan važan čimbenik u definiranju kulturnog identiteta neke zajednice. Kulturna baština uključuje artefakte, spomenike, skupinu građevina i lokaliteta, muzeje koji imaju različite vrijednosti uključujući simboličko, povijesno, umjetničko, estetsko, etnološko ili antropološko, znanstveno i društveno značenje. Uključuje materijalnu baštinu (pokretnu, nepokretnu i podvodnu), nematerijalnu kulturnu baštinu ugrađenu u kulturnu i prirodnu baštinu, artefakte, lokalitete ili spomenike. Pokriva industrijsku baštinu i pećinske slike (UNESCO, 2009). Kulturna baština pruža osjećaj identiteta i pripadnosti pojedincima i zajednicama. Predstavlja njihovu zajedničku povijest, vrijednosti i tradiciju, omogućujući im da razumiju i cijene svoje korijene. Ona također čuva povijest i kolektivno pamćenje društava. Služi

kao opipljiva poveznica s prošlošću, omogućujući budućim generacijama da uče i razumiju postignuća, borbe i kulturni razvoj svojih predaka. Ona obuhvaća širok raspon običaja, jezika, umjetnosti, vjerovanja i praksi. Slavi ljudsku raznolikost i promiče multikulturalizam, njegujući toleranciju, poštovanje i uvažavanje različitih kultura i perspektiva. Također može potaknuti gospodarski rast i stvoriti prilike za zapošljavanje kroz turizam, privlačeći posjetitelje koji su zainteresirani za doživljaj jedinstvene tradicije, povijesnih mjesta, muzeja, festivala i umjetničkih izričaja. Služi kao izvor kreativnosti i inspiracije za umjetnike, pisce, glazbenike i inovatore. Pruža bogat izvor ideja, motiva i narativa koji oblikuju suvremenu kulturnu produkciju i potiču umjetničke inovacije. Igra ključnu ulogu u poticanju društvene kohezije i razvoja zajednice. Okuplja ljude, potiče društvene interakcije i jača zajedničke veze pružajući zajednička iskustva, vrijednosti i tradiciju.

Sve u svemu, kulturna baština je dragocjena i nezamjenjiva vrijednost koja obogaćuje ljudsko razumijevanje samoga sebe.

2.1. UNESCO

UNESCO ili Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (engl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*), organizacija je koja, između ostalog, štiti mnoga kulturna dobra cijeloga svijeta. Kako svijet postaje sve više globaliziran, potreba za očuvanjem društvenih povijesti njegovih raznolikih zajednica hitnija je nego ikad. Osnovana je 16. studenoga 1945. godine. UNESCO ima 195 država članica i 8 pridruženih članica, a njome upravljaju Opća skupština i Izvršno vijeće. Tajništvo na čelu s glavnim ravnateljem provodi odluke ova dva tijela. Ima više od 50 ureda diljem svijeta, a sjedište mu je u Parizu (Mingst, 2023). Misija UNESCO-a je doprinijeti izgradnji kulture mira, iskorjenjivanju siromaštva, održivom razvoju i međukulturnom dijalogu kroz obrazovanje, znanost, kulturu, komunikaciju i informiranje. Ima niz sveobuhvatnih ciljeva: postizanje kvalitetnog obrazovanja za sve i cjeloživotno učenje, mobilizacija znanstvenog znanja i politika za održivi razvoj, rješavanje nadolazećih društvenih i etičkih izazova, poticanje kulturne raznolikosti, međukulturalnog dijaloga i kulture mira, izgradnja uključivih i informiranih društava kroz informacije i komunikaciju (United Nations, bez dat.).

2.2. Konvencija za zaštitu nematerijalne baštine

Pokret za zaštitu svjetske baštine realiziran je početkom 70-ih godina prošlog stoljeća, a *Konvencija o čuvanju svjetske kulturne i prirodne baštine* prihvaćena je 1972. godine. Do današnjeg dana

ratificirale su je 194 zemlje, među kojima je i Hrvatska koja je to učinila 1992. godine (Grabovac, Kladarin i Somek, 2021:7). Bolivija je prva izrazila nezadovoljstvo što se tiče zaštite samo materijalnih dobara jer je smatrala da bi zaštićena trebala biti i nematerijalna dobra kao što su glazba i ples. Predložila je legislativu kojom bi prava na kulturne izričaje bila proglašena dobrom dotičnih država te da se utemelji povjerenstvo koje bi imalo moć odlučivati o mogućim sporovima oko tih dobara (Hafstein, 2004:296). *Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine* (engl. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*) usvojena je 2003. godine, a počela je s djelovanjem 2006. godine. Popis, koji ističe običaje koji su najugroženiji, osmišljen je kako bi se zaštitile tradicije koje se prenose s jedne generacije na drugu, u opasnosti da nestanu iz kolektivnog sjećanja. Do 2008. godine ratificiralo ju je više od 100 država (Aikawa-Faure, 2009: 13). Konvencija navodi 4 svrhe:

„Svrha je ove Konvencije:

- (a) zaštititi nematerijalnu kulturnu baštinu,*
- (b) osigurati poštivanje nematerijalne kulturne baštine zajednica, skupina i pojedinaca kojih se to tiče,*
- (c) na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini podići svijest o važnosti nematerijalne kulturne baštine, kao i o osiguravanju uzajamnog uvažavanja te baštine,*
- (d) osigurati međunarodnu suradnju i pomoć.“ (Konvencija o čuvanju svjetske kulturne i prirodne baštine, UNESCO, 2003)*

Konvencija kao definiciju nematerijalne baštine navodi sljedeće:

„vještine, izvedbe, izričaje, znanja, umijeća, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i u nekim slučajevima, pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Ovu nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi iz naraštaja u naraštaj, zajednice i skupine stalno iznova stvaraju kao odgovor na svoje okruženje, svoje međusobno djelovanje s prirodom i svojom poviješću koja im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštivanje kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti. U svrhu ove Konvencije u obzir se uzima isključivo ona nematerijalna kulturna baština koja je u skladu s postojećim međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima, kao i potrebama uzajamnog

poštivanja među zajednicama, skupinama i pojedincima i koja je u skladu s održivim razvojem.“ (UNESCO, 2003)

Jednako tako konvencija navodi da nematerijalna baština djeluje u područjima kao što su: usmena predaja i izričaji (što uključuje poslovice, zagonetke, priče, dječje pjesmice, legende, mitove, epske pjesme i poeme, bajalice, molitve, napjeve, pjesme, dramske izvedbe i druge), što uključuje i jezik koji je sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine, izvedbene umjetnosti (kao što su vokalna i instrumentalna glazba, ples, kazalište, pantomime, pjevani stihovi i drugi), običaji, obredi i svečanosti (bogoslužni obredi, obredi prijelaza, obredi rođenja, vjenčanja i pogreba, prisege vjernosti, tradicionalni pravni sustavi, tradicionalne igre i sportovi, srodstvo i ritualne ceremonije srodstva, obrasci naseljavanja, kulinarske tradicije, sezonske ceremonije, prakse specifične samo za muškarce ili žene, prakse lova, ribolova i sakupljanja i još mnogo toga), znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir (kao što su tradicionalna ekološka mudrost, autohtono znanje, znanje o lokalnoj fauni i flori, tradicionalni sustavi liječenja, rituali, vjerovanja, inicijacijski obredi, kozmologije, šamanizam, obredi posjedovanja, društvene organizacije, festivali, jezici i vizualna umjetnost) te tradicijski obrti (odjeća i nakit; kostimi i rekviziti za festivale i izvedbene umjetnosti; spremnici za skladištenje, predmeti koji se koriste za skladištenje, prijevoz i sklonište; predmeti ukrasne umjetnosti i rituala; glazbeni instrumenti i kućanski pribor te igračke, kako za zabavu tako i za obrazovanje) („Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu [UNESCO]“, bez dat.).

Prva dva upisa na popise nematerijalne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita i reprezentativni popis nematerijalne baštine čovječanstva dogodila su se 2009. godine. No, i prije ovih popisa UNESCO je promicao brojne aktivnosti za promicanje zaštite nematerijalne kulturne baštine diljem svijeta. Neki od njih bili su *Preporuka o očuvanju tradicijske kulture i folklora* iz 1989. (engl. *Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore*), širenje programa *Živućeg ljudskog blaga* (engl. *Living Human Treasure*) pokrenutog 1993., za kojeg Carek (2004) navodi da je obuhvaćao kolekciju tradicionalne glazbe svijeta, priručnik o tradicionalnoj glazbi svijeta i glazbenim instrumentima, atlas ugroženih jezika svijeta i međunarodnu konferenciju o afričkim jezičnim politikama te *Proglašenje remek-djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva* (engl. *Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity*) uspostavljeno 1998. godine (Aikawa-Faure, 2009:13). Trenutno postoji 678 primjera koji odgovaraju 140 navedenih zemalja. (UNESCO, bez dat.)

Japan je taj koji je uložio najviše truda u podupiranje ideje o zaštiti nematerijalne baštine, posebno u 1980-ima i 1990-ima. Već od 1950-ih godina u Japanu postoji koncept *živućeg blaga* kojim se štite skupine i pojedinci koji utjelovljuju znanja i vještine koje pridonose nacionalnom bogatstvu. To su primjerice obrti kao što su lončarstvo i izrada papira te kazalište (*bunraku* i *kabuki*). Preloman trenutak bila je konferencija održana u Nari u Japanu 1994. godine na kojoj je poseban fokus stavljen na autentičnost koja se tiče materijalne i nematerijalne baštine (Munjeri, 2004:14).

Prema Munjeriju, ranih 1990-ih popis zaštićene svjetske baštine postao je nereprezentativan jer je uvelike upisivao europske objekte, to jest europska kulturna baština bila je previše zastupljena u odnosu na ostatak svijeta. Na *Popisu svjetske baštine* također su se previše upisivale katedrale, dvorci i palače a živih tradicijskih kultura nije bilo dovoljno. Zato je u 1990-ima prihvaćena nova ideja koja je zastupala to da objekti izdvojeni na *Popisu svjetske baštine* moraju uzeti u obzir vrijednosti određenog društva i da se „nematerijalna baština mora utjeloviti u materijalnim očitovanjima“, dakle, bez nematerijalne baštine nema ni materijalne. (Munjeri, 2004:18).

2.3. Hrvatska kulturna baština na UNESCO-ovim popisima

Hrvatska kao mala zemlja, odnosno s obzirom na svoju veličinu i broj stanovnika ima nerazmjerno velik doprinos svjetskoj kulturnoj baštini. Stoga je popis hrvatske baštine koju je UNESCO uvrstio na svoje popise raznolik i bogat, te odražava povijesne, geografske i etničke utjecaje koji su djelovali na našu kulturu.

Hrvatska je 1. lipnja 1992. godine u Parizu postala punopravna članica organizacije UNESCO (Croatiaweek, 2023). Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske na svojim mrežnim stranicama piše kako je Hrvatska upisala 31 nepokretnih i nematerijalnih kulturnih dobara od 1979. godine kada je na *Popisu svjetske baštine* upisano prvo hrvatsko dobro. Od tih 31, njih čak 10 je upisano na UNESCO-ov *Popisu svjetske baštine*. To su povijesni kompleks Splita i Dioklecijanova palača (upisani 1979.), Stari grad Dubrovnik (upisan 1979.), Nacionalni park Plitvička jezera (upisan 1979.), Kompleks Eufrazijeve bazilike u povijesnom središtu Poreča (upisan 1997.), Povijesni grad Trogir (upisan 1997.), katedrala Svetog Jakova u Šibeniku (upisana 2000.), Starogradsko polje, Hvar (upisano 2008.), stećci (upisani 2016.), obrambeni sustavi Republike Venecije 16. i 17. st. u Zadru i Šibeniku (upisani 2017.) i iskonske bukove šume Karpata i drugih regija Europe (upisane 2017.).

Na UNESCO-ov *Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva* upisano je 18 nematerijalnih kulturnih dobara, a to su čipkarstvo u Hrvatskoj (upisano 2009.), godišnji pokladni ophod zvončari s područja Kastavštine (upisan 2009.), procesija Za Križen na otoku Hvaru (upisana 2009.), godišnji proljetni ophod kraljice ili *ljelje* iz Gorjana (upisan 2009.), umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja Hrvatskog Zagorja (upisano 2009.), festival Svetog Vlaha, zaštitnika Dubrovnika (upisan 2009.), dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog Primorja (upisano 2009.), Sinjska alka, viteški turnir u Sinju (upisan 2010.), medičarski obrt na području Sjeverne Hrvatske (upisan 2010.), nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore (upisano 2011.), bećarac-vokalno – instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema (upisan 2011.), klapsko pjevanje (upisano 2012.), mediteranska prehrana na Hrvatskom Jadranu, njegovoj obali, otocima i dijelom zaleđa (upisana 2013.), umijeće suhozidne gradnje (upisano 2018.), Međimurska popevka, tradicijski napjev Međimurja (upisana 2018.), umijeće sokolarstva (upisano 2021.), tripundanske svečanosti i kolo Sv. Tripuna, tradicije Bokeljskih Hrvata u Hrvatskoj (upisane 2022.) i tradicije uzgoja lipicanaca (upisane 2023).

Jedno je dobro upisano na UNESCO-ov *Popis nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita* (glazbeni izričaj ojkanje, upisan 2010.) te su 2 dobra upisana u UNESCO-ov *Registar dobrih praksi očuvanja nematerijalne kulturne baštine svijeta*, a to su Ekomuzej Batana (upisan 2016.) i tocati, zajednički program očuvanja tradicijskih igara i sportova - tradicijska pučka igra pljočkanje (upisana 2022.) (Ministarstvo kulture i medija, bez dat.).

2.4. Očuvanje nematerijalne kulturne baštine u Hrvatskoj u usporedbi s UNESCO-ovom inicijativom

UNESCO-ov *Popis svjetske baštine* i *Konvencija o zaštiti nematerijalne baštine* vodeće su inicijative koje se tiču zaštite kulturne baštine, no u Hrvatskoj je ta inicijativa postojala i ranije. Može se naći u povijesti etnologije, folkloristike, konzervatorstva i zakonodavstva. *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* postoji već od 1999. godine, te mu je funkcija da služi kao „ulazna točka hrvatskih nominacija na UNESCO-ove liste“ (Hameršak, Pleše, 2013:12-13).

Hameršak i Pleše (2013) izdvajaju, kako je tijekom 1960-ih u Hrvatskoj postojao razgovor o tome kako bi se trebao nadopuniti *Zakon o zaštiti spomenika kulture* iz 1960. godine, „s osvrtom i na

nematerijalnu tradicijsku baštinu“ te da je dvije godine nakon toga osnovana Komisija za iznalaženje mogućnosti zaštite nematerijalne kulture (Škrbić Alempijević, Oroz, 2009:70).

Hameršak i Pleše (2013) navode folklorne smotre koje su, uz UNESCO, inicijativa koja postoji već dugo vremena te su najstariji tip aktivnosti spašavanja kulture kod nas. One podrazumijevaju scenski prikaz folkloru u glazbenim i plesnim oblicima kao što su ojkanje i nijemo kolo te u običajnim praksama kao što su ljelje i zvončari. Na Međunarodnoj smotri folkloru 2010. godine, tema je bio UNESCO-ov program koji je prikazan kroz scenske nastupe, što nam pokazuje da UNESCO-ova inicijativa zaštite baštine (posebice živućih praksi) kod nas nije ništa novo i još od 1930-ih je glavna ideja smotri folkloru u Hrvatskoj. Također, sam koncept nacionalnih popisa nematerijalne kulturne baštine koji služe kao popisi iz kojih će se birati baština za upisivanje na UNESCO-ov *Popis svjetske baštine* nije ništa drugačiji od smotri koje se održavaju lokalno i regionalno te se iz njih biraju one koje će se prikazati na glavnoj smotri.

3. Muzeologija

Pojam *muzeologija* pojavio se sredinom 19. stoljeća, iako tada nije označavao ono što označava danas. Kroz stoljeće i pol koje je prošlo otada, izmijenilo mu se značenje i definicija, isto kao što se i civilizacija promijenila. Kao znanstvena disciplina, muzeologija se prvo bavila radom u muzejima (Babić, 2009:44). Po Maroeviću, prva faza muzeologije odvijala se u vrijeme od renesanse, kada su privatne zbirke starina počele nositi naziv muzeja pa do kraja devetnaestog stoljeća. Nakon nje, dolazi *protoznanstvena faza* koja traje do 1934. godine i tijekom nje *muzeologija* se shvaća kao znanost koja se bavi sakupljanjem predmeta iz raznih područja i izlaganjem istih u muzejima. Konferencijom u Madridu 1934. godine počinje treća, *empirijsko-deskriptivna faza*, a završava 1976. godine osnivanjem Međunarodnog komiteta za muzeologiju. U trećoj fazi muzeologiju brojni znanstvenici drugačije definiraju. Zaključak je na kraju da se muzeologija ne može baviti samo muzejima kao institucijama, nego i svim spoznajama u području baštine do kojih dolazi u informacijskom, komunikacijskom i kulturološkom smislu. Četvrta faza koja traje do danas se naziva *teoretsko-sintetička faza*. Ivo Maroević je tijekom ove faze muzeologiju svrstao u informacijske znanosti jer je smatrao da je muzejski predmet nositelj informacija (Maroević, 1993:50-62). Važna točka ove faze je i izdavanje rječnika *Dictionarium Museologicum* 1986. godine koji je sadržavao muzeološku terminologiju. Doktorska disertacija

Towards a Methodology of Museology Petera van Menscha odredila je muzejski predmet kao nositelj i prijenosnik informacija i utvrdila i tri funkcije muzeologije – zaštitu, istraživanje i komunikaciju. Iako i u ovoj fazi muzeologija ostaje vezana i uz praktični rad, došlo je do iznimnog napretka u uspostavljanju muzeologije kao zasebne znanstvene discipline. Njezin put od uputa o radu u zbirnama do „*znanosti koja se bavi istraživanjem selekcije, održavanja i javnog pristupa materijalnim očitovanjima kulture i prirode koje se čuvaju u institucijama u cilju istraživanja odgoja i rekreacije*“ dug je i još nije završio (Babić, 2009:57).

3.1. Muzealizacija

Suvremeno poimanje kulturne baštine širi područje čiji je cilj osigurati uvođenje kulturne (prirodne) baštine u suvremenu kulturu. Srednjoeuropski muzeolozi su u drugoj polovici 20. stoljeća muzealizaciju definirali kao muzeološki proces kojim materijalni svijet prelazi iz jedne u drugu sredinu isključivo čovjekovom voljom. U toj novoj sredini predmeti prikazuju svoju vrijednost drugima koji osjećaju potrebu otkriti te vrijednosti kojima su ti predmeti bili svjedoci. Bit muzealizacije je očuvati i prikazati arheološki predmet kao cjelinu, prikazati međusobne odnose između njegovih pojedinih obilježja. Može se reći da je muzealizacija i proces kojim se predmeti iz primarnog ili arheološkog konteksta prebacuju u muzeološki kontekst. Drugim riječima, proces pretvara građu i informacije proizašle iz različitih polja i prostora u muzejski sadržaj. Primarni kontekst podrazumijeva da predmeti u svakodnevnom životu služe nekoj svrsi, to jest da se koriste, troše i uništavaju. Muzeološki kontekst je ljudska tvorevina koja se u drugu ruku stvara u muzeju ili srodnim institucijama te se predmeti u tom kontekstu više ne koriste i ne služe drugoj svrsi osim da prenose ideje i značenja. Oni tada postaju dokument vremena u kojem su nastali te su svjedočanstvo nekih događaja ili procesa. Muzealizacija nastoji sačuvati predmete i njihova značenja. Pokretna baština je najčešći predmet muzealizacije jer se ona odavno skuplja, analizira i izlaže na vidjelo (Maroević, 2005:44-49).

3.2. Muzealizacija čipke

U čipkarstvo kao pojam, ne ubrajamo samo gotov proizvod nego i druge čimbenike kao što su sam proces izrade. I u samom procesu, mora se razmišljati o nabavi, izboru i pripremi materijala što ovisi o mjesnim mogućnostima i uvjetima. Dalje, izrada uključuje i alate i pribor za ručni izradu čipke te strojeve za strojnu izradu čipke te prostor u kojem će se čipka izrađivati i u kojem će se čipka skladištiti. U novije vrijeme se organiziraju i prostori u kojima će se čipka promovirati i prikazivati, ponajviše u poznatim centrima čipke. Čipka se također aplicira na mnoge odjevne

predmete, od narodnih nošnji do moderne odjeće. Dakle, o čipkarstvu se mogu prikupiti mnogi materijali koji su prikladni za prikaz u muzejima. U muzejima, kao što je rečeno ranije, građa gubi svoju svrhu koju je imala u svakodnevnom životu i služi za prenošenje ideja i poruka. Za čipku vrijedi isto pravilo, muzej joj osigurava zaštitu te ju izlaže u svrhu proučavanja te zbog njezine estetske vrijednosti, starosti i ljepote. Zbirka čipke vremenom i donacijama raste te se istražuje kao muzejski predmet. Ona se u muzeju može prikazati na različite načine koji ovise o namjeni i o temi izložbe. Može se razmatrati izrada, namjena, uporaba, nastanak i povijest čipke gdje će se izlagati sama čipka. S druge strane, ako se izlaže čipkarstvo, onda se može prikazati razvitak tehnologije, uloga čovjeka u nastanku čipke te potrebe društva za njezinom proizvodnjom gdje će se prikazati sama bit procesa. (Maroević, 1999:99-104).

3.3. Muzeji čipkarstva u Hrvatskoj i Europi

Klobučar navodi kako su u drugoj polovici 19. stoljeća popularne bile svjetske izložbe koje su javnosti probudile interes za industrijske, obrtničke i umjetničke radove. Otvarali su se muzeji za umjetnost i obrt koji su bili poveznica između umjetnosti i tehnike, te je u Zagrebu 17. veljače 1880. godine također otvoren jedan takav, prvi za tu namjenu u Hrvatskoj koji se može vidjeti na slici 1. Otvoren je na inicijativu Društva umjetnosti i Izidora Kršnjavija koji je tada bio predsjednik Odjela za bogoštovlje i nastavu. Muzej je prikazivao inozemnu umjetnost i obrt, ali ponajviše domaću. Danas sadrži više od 100 000 predmeta u najraznovrsnijoj kolekciji u Hrvatskoj koja je podijeljena u 19 zbirki. Jedna od njih je i zbirka tekstila čiji je dio i zbirka čipke koja sadrži 350 predmeta. Sastoji se od europske čipke, no veći dio čini domaća čipka iz Lepoglave, Paga i Hvara. Zbirka je 1883. godine dobila svoje prve primjerke, njih čak 50, koje je Muzej otkupio od trgovca Krautha iz Krefelda i predstavio u Katalogu tekstilne zbirke Muzeja iz 1907. godine. Muzej je od tada primao mnoge donacije i izlagao mnogobrojne primjerke domaće čipke, a jedna od najznačajnijih donacija je iz 1955. godine od Branke Hegedušić, tekstilne stručnjakinje koja je Muzeju darovala svoj rad iz dana kada je pohađala Žensku trgovačku školu u Zagrebu. Zadnja velika donacija bila je 2002. godine od Marije i Ive Tuškan koji su Muzeju darovali 78 primjeraka čipke (Klobučar, 2007:1-4).

Slika 1 Muzej za umjetnost i obrt (Turistička zajednica grada Zagreba, bez dat.)

U Hrvatskoj je na muzealizaciju čipke najveći utjecaj imala Zlata pl. Šufflay, žena plemićkog podrijetla iz obitelji Šufflay de Otruševac. Kao mlada je odabrala učiteljsko zvanje te je u školi savladala osnovne tehnike čipkarstva čime se bavila i kasnije. Vodila je čipkarski tečaj 1892. godine gdje je polaznice učila idrijskoj čipki, pa onda i vlastitim nacrtima i narodnim tehnikama *batićanja*. Čipke je izlagala na školskim izložbama te je polaznice uputila kako da čipku prodaju po sajmovima. Nakon odlaska u Varaždinske toplice je uz njezinu pomoć osnovan *Strukovni čipkarski tečaj* te je radove s tečaja predstavljala na školskim izložbama i u mjestu. Za polaznike Muške preparandije iz Zagreba je 1903. godine priredila izložbu rada čipkarskog tečaja te demonstraciju rada. Ravnateljstvu Ženske stručne škole u Zagrebu je 1906. godine poslala dvije kutije pune ručnih radova da se i tamo mogu izložiti, nakon čega je naraslo zanimanje javnosti te su 1907. bile pozvane da poučavaju u hrvatskome narodnome ručnom radu. Premještena u Muzej za umjetnost i umjetnički obrt u Zagrebu 1913. godine gdje je izrađivala i izlagala nacрте za čipku na batiće koju su narodne čipkarice iz europske tehnike preradile u narodnom stilu. Također je 1918. godine objavila knjigu *Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru* koja je povijesni pregled hrvatske čipke. Za Muzej je prikupljala narodne čipke te od njih napravila kolekcije i otkupljivala je radove čipkarskih tečajeva. Umirovljena je 1925. godine nakon iscrpnog i dugogodišnjeg truda da hrvatsko čipkarstvo prikaže Hrvatskoj i svijetu (Filipan, 1999:17-27).

Slika 2 Zlata pl. Šufflay u knjižnici Muzeja za umjetnost i obrt (presnimio S. Budek)

Jelinčić navodi, da su uz festivale čipke, čipkarske ture i susrete čipkarstva, muzeji čipke najučestaliji način prikazivanja čipke u javnoj sferi zbog održavanja stalnih i povremenih izložbi, a postoji mogućnost i održavanja tečajeva, demonstracija, prodaje specijaliziranih knjiga te proizvoda od čipke. Brojni muzeji održavaju takva događanja, a neki od njih su Museum voor Kant en Kostuum u Bruxellesu, Lace Museum u Marche-en-Famenne u Belgiji, Museum Vamberk u Vamberku u Češkoj Republici, Tønder Museum u Tønderu u Danskoj, Fashion and Textile Museum u Londonu, Le musée de la dentelle u Francuskoj, Rauma Museum u Raumi u Finskoj i Museo de Merletto u Sansepolcru u Italiji. Po nazivima možemo vidjeti da su neki od ovih muzeja specijalizirani za čipkarstvo i čipku. Najviše čipkarskih muzeja je u Velikoj Britaniji (16), Belgiji (15) i Francuskoj (14) (Jelinčić, 2006:51-69).

4. Čipkarstvo

Čipkarstvo kao vještina korijene nalazi u različitim načinima obrade prepletanja niti. Proizvod toga je dekorativna tkanina čipka. Jedna od definicija čipke je:

„šupljikava plošna tekstilna izrađevina namijenjena ukrašavanju odjeće, posteljnog i stolnog rublja te interijera stanova.“ (Hrvatska enciklopedija, bez dat.).

Dvije glavne tehnike ručne izrade čipke su čipka na iglu i čipka na batiće (Hrvatska enciklopedija, bez dat.). U obitelji čipki ubrajaju se i pletena čipka koja je pletena s dvije igle i kukičana čipka te strojno izrađena čipka (Eckhel i Barac, 2012). Čipka na iglu zahtijeva upotrebu jednog konca i igle za izradu šavova jedan za drugim koji postupno izgrađuju tkaninu. Čipka na batiće koristi mnoge niti pričvršćene na male batiće koje se isprepliću u različitim kombinacijama kako bi se stvorio uzorak (Watt, 2003). U početku se čipka koristila da se tkanina porubi tako da se ne para (Hrvatska enciklopedija, bez dat.).

Počeci čipke datiraju iz renesanse. U renesansi je umjetnost po strani ostavila jake boje koje su prevladavale u srednjem vijeku, a proizvodnja tekstila je jednostavnost i bijelu boju postavila kao standard. Također je više koristila geometrijske oblike (Hrvatska enciklopedija, bez dat.). Tijekom šesnaestog stoljeća tehnika izrade čipke oslobođena je toga da je samo ukras na rubovima tkanine i postala je tkanina za sebe (Watt, 2003). Prve čipke izrađene su u Europi. Čipka na iglu potječe iz Sredozemlja i središte joj je Venecija, dok se izrada čipke na batiće razvija paralelno u zapadnoj Europi, posebice u Belgiji i Nizozemskoj. Venecija je posebno bila poznata po tkanini poznatoj kao *gros point* čipka (Watt, 2003). To da je renesansa ujednačeno djelovala na velikom području (u ovom slučaju Europi) govori to da su se te dvije vrste čipke pojavile u isto vrijeme na dva različita mjesta. Čipkarski zanat dobio je poticaj izdavanjem knjiga šablona. Prve takve publikacije izlazile su od 1527. do 1616., uglavnom u Francuskoj i Italiji. S vremenom su te publikacije objavljene ponovno, često u prerađenim izdanjima. Budući da nisu sadržavale puno teksta, lako su prelazile jezične i državne granice, a knjige s istim uzorcima mogle su se naći u mnogim europskim metropolama. *Le Pompe* je najranija poznata knjiga uzoraka za čipku na batiće. Prvi svezak knjige tiskala su braća Sessa za Matia Pagana 1557. godine. Drugi svezak pojavio se 1560. s novim setom uzoraka. Ovi su radovi među najranijim postojećim radovima koji su u potpunosti posvećeni čipkanju (Waters, 2012).

One koje su u sklopu obrazovanja učile ručni rad, dakle pripadnice građanskog i plemićkog staleža, su izrađivale čipku i zbog obrazovanja bile u stanju koristiti sofisticirane tehnike da proizvedu složene uzorke. Još jedno mjesto gdje se aktivno izrađivala čipka su samostani, gdje je mnogo discipline i samoće ostavljalo dovoljno vremena za taj zahtjevan ručni rad. Početak uvođenja ženskog ručnog rada u škole datira još od vremena Marije Terezije krajem 18. stoljeća (Rapo, 1999:58). Od 16. do 18. stoljeća je čipka prevladavala kao modni detalj u ženskoj i muškoj odjeći

što je dovelo do industrijske proizvodnje čipke te je zbog toga izvoz čipke vrlo brzo porastao. Vlasti su zabranjivale nabavu luksuznih predmeta što je dovelo do toga da je na nju stavljena velika carina da bi bila nedostupna široj javnosti. U nekim su zemljama samo kraljevska obitelj i najviši slojevi aristokracije smjeli nositi čipku. O tome svjedoče zapisi koji se čuvaju u francuskim arhivima, a koji govore da je u Francuskoj zabrana trošenja novca na čipku uvedena još 1629. godine (Eckhel i Barac, 2012).

4.1. Čipkarstvo u Europi

Središta proizvodnje čipke na iglu uključuju Veneciju i Burano u Italiji te Sedan, Alençon i Argentan u Francuskoj. Čipka na batiće se proizvodila u Milanu i Genovi u Italiji, te Valenciennesu, Bayeuxu i Chantillyju u Francuskoj, te Antwerpenu, Brugesu, Bincheu i Bruxellesu u Belgiji. Čipka na iglu je prednjačila sve do kraja 17. stoljeća. Kasnije je razvoj svih tipova čipkarstva tekao paralelno u navedenim centrima. Kasno sedamnaesto stoljeće bilo je vrijeme kada su centri mode u sjevernoj Europi nadmašili Italiju u proizvodnji otmjenih dizajna čipke. Francuska je posebno prednjačila, no flamanska je čipka zbog uvjeta proizvodnje konca (kombinacija klime, tla i vještina obrade) uvijek bila blizu zbog nenadmašne kvalitete i čistoće (Watt, 2003).

Sve do kraja 19. stoljeća, proizvodnja čipke nastavila se u velikom broju europskih zemalja uz uspone i padove. Nakon toga mijenjaju se stilovi života, modni trendovi i industrijalizacija je dovela do propadanja proizvodnje čipke. U 20. stoljeću pokušavalo se revitalizirati proizvodnju čipke i potaknuti industrijsku proizvodnju čipke. Danas čipkarstvo u Europi promiču čipkarske škole i društva. Čipka je u svom izvornom obliku ili u transformacijama prisutna u svakodnevnom životu u modi, uređenju interijera, vizualnim umjetnostima te muzejima (Eckhel i Barac, 2012).

4.2. Čipkarstvo u Hrvatskoj

Čipkarstvo u Hrvatskoj ima bogatu povijest, s tradicijom starom nekoliko stoljeća. Hrvatska čipka, poznata je po svojim složenim dizajnima i finoj izradi. Znanja o načinu izrade čipke prenosila su se generacijski te su se rukotvorine korištene za odjeću i uređenje kuće izrađivale u okviru seoskog gospodarstva (Eckhel i Barac, 2012). Godine 2009. UNESCO je čipkarstvo u Hrvatskoj priznao nematerijalnom kulturnom baštinom čovječanstva (UNESCO, bez dat.). Proces razvoja čipkarstva u Hrvatskoj nešto je drugačiji nego onaj u drugim europskim državama. Osvrćući se na ranije

navedeno, u drugim europskim zemljama je proizvodnja čipke isključivo bila zadaća srednjeg i višeg staleža i redovnica te se ta tehnika učila u školama. U Hrvatskoj su redovnice lokalne žene učile čipkarstvu zbog čega se ono proširilo među ženama nižeg staleža u selima i ta tradicija je među njima nastavljena stoljećima nakon, ponajviše u gospodarske svrhe jer je to bio izvor dodatne zarade siromašnom stanovništvu. U 19. i 20. stoljeću, pojavljuju se tečajevi i škole namijenjeni poboljšanju izrade u svrhu ukrasa za uređivanje interijera i mode (Eckhel i Barac, 2012).

Počeci čipkarstva u Hrvatskoj sežu u vrijeme početaka čipkarstva na mediteranskom i srednjoeuropskom području. To se vidi u utjecaju kulture čipke na primorsko područje gdje je prevladavala čipka na iglu i u kontinentalnom djelu Hrvatske gdje je prevladavala čipka na batiće.

Može se reći da su tri mjesta u Hrvatskoj najpoznatija po svojim tehnikama čipkarstva, a to su Pag, Lepoglava i Hvar. Pag sa čipkom na iglu, Lepoglava sa čipkom na batiće i Hvar sa čipkom od agave.

4.2.1. Hrvatsko čipkarstvo u povijesnim dokumentima

Francuski arhivi imaju dokumente koji su značajni za povijest čipkarstva u Hrvatskoj jer ga izravno potvrđuju. Jedan primjer takvog dokumenta su edikti koje je izdao Colbert, ministar financija i industrije Luja XIV., s ciljem sprječavanja velikih troškova za uvoz čipke. U tim dokumentima se dva puta spominje *point de Raguse*, tehnika čipkarstva tipična za Dubrovnik, ali se može pronaći i u Hrvatskom Zagorju te Podravini (Zagreb, The Capital of Croatia, 2012). Još jedan dokaz hrvatske čipke nalazimo u podrugljivoj pjesmi *La Révolte des Passements* u kojoj 'razgovaraju' vodeće čipkarske tehnike tog vremena. Prva među njima, *point de Venise*, želi izbaciti *point de Raguse* iz okupljenog društva jer mu zavidi na raskoši (Eckhel i Barac, 2012).

4.3. Paška čipka

Pag je glavni grad otoka Paga, smještenog na sjevernom dijelu Jadrana. Paška čipka na iglu izvorno je primjenjivana na tradicijskoj odjeći stanovnika grada Paga – na prsnom dijelu ženske bijele košulje i na rubu pokrivala za kosu. Njezina izrada zabilježena je već u 15. stoljeću. Tehniku izrade karakteriziraju strogi geometrijski uzorci te rad bez nacrtanih predložaka. Tehnika se naziva paški

teg, ona je spoj vezenja i prvotne *retičele* (u doslovnom prijevodu mrežica, osnovni ukrasni motiv čipke na iglu koji je vezan za podlogu) (Narodni.net, bez dat.).

Za izradu paške čipke na iglu potrebni su mali, čvrsto nabijeni polukružni jastuk, igla i bijeli konac te mirne i čiste ruke. Uzorak, na kojem male rupe ocrtavaju temelje, pričvršćen je na jastuk. Zatim se koncem iscrtava paukova mreža pa se u koncentričnim krugovima šivaju pojedinačni uzorci. Uzorci uvijek slijede ravne geometrijske oblike. To mogu biti mali šuplji ili puni kružići, veći kružići, trokutići, listići, rombovi, cik-cak linije, rozete obrubljene obavezanim kružićima itd. Drugim riječima, isti se ornament nalazi na tradicijskim pamučnim košuljama narodne nošnje i na ukrasnim ubrusima, napravljenim danas.

Čipka je dugo bila korištena kao dio odjeće no to je na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće prestajalo. Usprkos tome, čipka se generacijski nastavila izrađivati. Donosila je doprinos ekonomiji tog malog grada i otoka jer stanovnici više nisu morali ovisiti o vremenskim uvjetima da nešto prodaju nego su mogli prodavati čipku. Mještanke Paga su u prošlosti pozvane na bečki dvor u posjetu nadvojvotkinji Mariji Josipi Saskoj, majci cara Karla I. Ona je bila mecena čipkarstva kojoj su mještanke pokazale kako nastaje paška čipka (Turistička zajednica grada Paga, bez dat.).

Ne prva, ali najbitnija točka u razvoju paške čipke je osnivanje *Čipkarske škole* 1906. godine. Austrijanka Natalie Bruck-Auffenberg je zbog svoje ljubavi za narodnu umjetnost Dalmacije, na svoju inicijativu osnovala tu školu koja je s radom prestala 1929. godine. Također su djelovali *Jednogodišnji čipkarski tečaj* osnovan 1931. godine i *Banovinska čipkarska škola* osnovana 1935. godine. Nakon Drugoga svjetskog rata, paško čipkarstvo stagnira, ali individualni rad koji do danas nastavlja ga održava na životu (Eckhel i Barac, 2012).

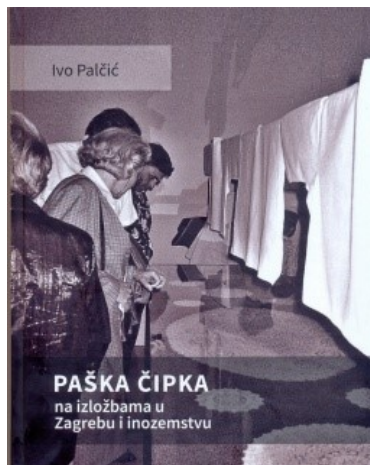
Slika 3 Paška čipka (Paška čipka, bez dat.)

4.3.1. Muzealizacija paške čipke

Kao što je rečeno u prethodnom odlomku, potreba za izradom čipke nakon Drugoga svjetskog rata opada. Glavni razlog tome je to što su ženska i muška djeca počela zajedno ići u osnovnu školu te su imali priliku za besplatno više školovanje. Čipkarska škola u Pagu se zbog toga zatvorila i udaja djevojaka više nije ovisila o njihovoj sposobnosti izrade čipke što je bio slučaj u prošlosti, nego je ovisila o njihovoj naobrazbi. S druge strane, starije čipkarice su za svoje potrebe počele izrađivati čipku i prodavale ju kao suvenir u prodavaonicama *Narodnih rukotvorina* u Rijeci, Zagrebu i drugim većim gradovima. Prodaja je nakon rata bila slaba, no 1960-ih je turizam na Pagu ponovno porastao zbog starijih čipkarica koje su na otvorenom izrađivale čipku. To je turistima podiglo zanimanje za Pag te su dolazili i kupovali čipku kao suvenir. Čipka je bila promovirana kao atrakcija i nešto što obilježava otok Pag, a sami mještani su ju prihvatili i kao njihov simbol (Bonifačić, 1999:105-113).

Bonifačić navodi kako je bitna prekretnica u ugledu i popularnosti čipke s Paga izložba Etnografskog muzeja u Zagrebu iz 1995. godine. Ona se nije održavala samo u Hrvatskoj, nego i u Sloveniji, Austriji i Njemačkoj. Nakon nje se o paškoj čipki pisalo u novinama i o njoj se govorilo na televiziji. Do danas je zadnje gostovanje ove izložbe bilo 2019. godine u Zadru. Na samom Pagu također postoji stalna izložba paške čipke pod nazivom Galerija paške čipke koju je 1998. godine organiziralo Društvo paških čipkarica „Frane Budak“.

„Posjetitelji galerije mogu vidjeti kako se izrađuje paška čipka i tako se opustiti uz kreacije različitih tehnika čipki koje su pravi umjetnički radovi vrijednih ruku paških čipkarica. U bogatoj galerijskoj zbirci nalaze se čipke različitih povijesnih razdoblja – replike paške čipke po starim Budakovim nacrtima, različiti tekstilni predmeti kao dijelovi interijera paške kuće, zatim dio odjevnih predmeta koje su kroz povijest koristili stanovnici grada Paga, ali i kreacije najnovijih datuma.“ (Turistička zajednica Grada, bez dat.)

Slika 4 Izložba paške čipke u Etnografskom muzeju u Zagrebu 1995. godine (Pačić, 2019)

4.4. Lepoglavska čipka

Lepoglava je grad smješten u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Misli se da je čipkarstvo u lepoglavski kraj doneseno od strane pavlinskih svećenika još 1400. godine, a lokalno plemstvo je pomoglo u njezinom daljnjem širenju. Tehniku izrade čipke preuzele su seoske žene, vješte u tkanju i vezenju, i koristile je u izradi čipkaste vrpce i čipke koja se šivala na rub tradicijske odjeće. Prvi pravi dokaz lepoglavskog čipkarstva nalazimo u časopisu Vijenac 1878. godine, to jest u tekstu kojega je napisao poznati Izidor Kršnjavi. U tekstu je pozivao na osuvremenjivanje i kultiviranje čipkarstva kroz školovanje. 1892. godine je na njegovu inicijativu pokrenut prvi čipkarski tečaj u Lepoglavi koji je trajao do 1900. godine. Dvije ključne figure u razvoju lepoglavskog čipkarstva su Zlata pl. Šufflay koja je među ostalima vodila prvi čipkarski tečaj i Danica Brössler koja je vodila sljedeći tečaj 1939. godine.

U čipki na batiće, ključni su *dedek* (tvrđi jastuk) i *batek* (batić) te namotana nit konca. Batići se isprepliću i stvaraju preplete te se tako dođe do zadanog motiva. Ove čipke karakteristične su po svojim biljnim motivima kao što su jaglac, tulipan, ružin ili hrastov list i drugi. Lepoglavska čipka

poznata je po svojoj nijansiranosti, jača i slabija stezanja dovode do širih i užih prepleta (Eckhel i Barac, 2012).

Slika 5 Lepoglavska čipka (Lepoglavska čipka, bez dat.)

4.4.1. Muzealizacija lepoglavske čipke

Izložba „Djelo“ u Umjetničkome paviljonu u Zagrebu je održana 1927. godine. Izložba je prikazala čipku na batiće o kojima je govorila Zlata Šufflay. U njezinom tekstu, napravljenom posebno za izložbu, Zlata govori o povijesti čipke na batiće u Europi i Hrvatskoj, autorstvu čipke, govori također o važnoj ulozi Državnog osrednjeg zavoda za žensko domaćo obrt iz Ljubljane s kojima surađuje. Na izložbi su sudjelovali mnogi umjetnici iz raznih zemalja, kao što su Božo Račić iz Makedonije, Domicijan Serjanik iz Ljubljane, Maria Reven iz Ljubljane, Slovenac Maksim Gaspari, zagrebačke umjetnice Terezija Paulić i Nelly Geiger i drugi. Svi su na neki način prikazali čipku i njezine mnoge oblike i mogućnosti (Petrović Leš, 2008:68).

U Muzeju za umjetnost i obrt su u posljednjih desetak godina primjerci lepoglavske čipke sve više izlagani. Izložba Lepoglavsko čipkarstvo muzeološkim pristupom koristi ilustracije i tekstove kako bi na suvremen način ispričala priču ove narodne tvorevine (Klobučar, 2007:7) . Jedan dio izložbe čini čipka napravljena od strane lepoglavskih čipkarica prema nacrtima Danice Brössler, koja je za svoj dugogodišnji rad na područjima izrade čipke i poticanja zanimanja za čipkarstvo u Hrvatskoj dobila mnoga priznanja i odlikovanja (Petrović Leš, 2008:144). Primjerci njezine čipke čuvaju se u Muzeju do danas. Njih je za Muzej 1942. godine otkupio tadašnji ravnatelj Vladimir Tkalčić koji je s Danicom Brössler godinama održavao korespondenciju koja se ticala čipkarskog tečaja organiziranog u Lepoglavi za kojeg se Tkalčić brinuo i kojeg je financirao. Njihova prepiska trajala

je od 1932. do 1936. godine te je sačuvana u Etnografskom muzeju u Zagrebu čiji je Vladimir Tkalčić također bio ravnatelj (Petrović Leš, 2008:78).

Slika 6 Primjerak iz Ekomuzeja Lepoglava (Ekomuzej Lepoglava, bez dat.)

4.5. Hvarska čipka

Hvar, glavni grad otoka Hvara, nalazi se u srednjoj Dalmaciji. Čipka se u Dalmaciji, pa i na Hvaru izrađivala još od 16. stoljeća. Prvi zapis koji se može naći o čipki sa Hvara je popis miraza ili dote kćeri Frane Hektorovića (Bezić Božanić, 1985). Nabava čipke iz Beča ili Venecije je bila vrlo skupa zbog čega su žene u Dalmaciji preuzele taj posao i izrađivale čipku kod kuće. Čipka koja se na počecima čipkarstva mogla naći u Dalmaciji naziva se *retičela*, ranije spomenuta i kod čipke s Paga. Na Hvaru se u 16. stoljeću može pronaći *retičela*, u 17. i 18. stoljeću čipka na batiće, a u 19. stoljeću čipka od agave (Kolumbić, 2017:200). Neki od primjeraka čipke s Hvara su misne košulje iz 17. stoljeća koje se čuvaju u Hvaru, točnije u franjevačkom samostanu te nekoliko primjeraka čipke iz 17. i 18. stoljeća koje se danas nalaze u hvarskoj katedrali. Čipku također danas čuva i benediktinski samostan. Izrada čipke od agave je najmlađa od svih čipkarskih tehnika u Hrvatskoj jer se pojavljuje tek od polovine 19. stoljeća. Izrađuje se u hvarskom benediktinskom samostanu posebnom tehnikom proizvodnje koja uključuje mukotrpan proces dobivanja konca iz središnjeg dijela listova agave koja raste na otoku. Agava, ili *aloja*, kako ju zovu na Hvaru, mesnata je biljka koja potiče iz Meksika. Listovi agave su debeli i bodljikavi i koriste kao ljekovito bilje te se od njih izrađuje meksičko alkoholno piće *pulque* i rakija *tequila* (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje,

bez dat.). Sestre benediktinke su izrazile želju da izrada ove čipke ostane u njihovim redovima, te tehničari uče mlade redovnice koje se pridružuju redu. Čipka od agave izrađena je bez određenog uzorka ili dizajna što osigurava posebnost svakog primjerka čipke. Postoje različite tehnike po kojima se mogu razlikovati čipke od agave, to su *tenerifa* (nazvana po otoku Tenerifi gdje je razvijena, tehnika gdje se koristi mala šivaća igla na kartonu), *tenerifa* s mreškanjem (tehnika gdje se koristi mala šivaća igla i metalna igla s kojima se radi mreža s mreškanjem) i vezenje na mreži (tehnika gdje se na mreži koristi mala šivaća iglica i različitim bodovima se radi vez) (Eckhel i Barac, 2012).

Slika 7 Čipka od agave (Turistička zajednica hrada Hvara, bez dat.)

4.5.1. Muzealizacija hvarske čipke

Hvar će prvi, kao mjesto postanka hvarske čipke, raditi na tome da hvarsku čipku prikaže svima koji posjete Hvar. Pa tako u sklopu samostana benediktinki postoji muzej (uređen 1986. godine) (Matas, bez dat.) i muzejska zbirka koja ne čuva samo ručne radove benediktinskih sestara, nego i mnoge slike, predmete kojima su se koristile benediktinke kao što je posuđe, alati koje su koristile za ručni rad, crkveno ruho, etnografske primjerke i dio posvećen školi koja je od 1846. do 1886. godine bila dio samostana gdje su benediktinke djevojke s Hvara učile kako izrađivati ovu čipku. Zbirka nosi ime Hanibala Lucića (Kolumbić, 2017:213).

Hvarska čipka se zbog svoje starosti i rijetkosti osim u benediktinskom samostanu rijetko može vidjeti. Tehnika i razvoj hvarske čipke prikazan je 2012. godine kao dio izložbe “Pohvala ruci – čipkarstvo u Hrvatskoj” u Etnografskom muzeju u Zagrebu (Zagreb, The Capital of Croatia, 2012) te je 2013. godine izložena u Muzeju antičkog stakla u Zadru uz lepoglavsku, pašku, svetomarsku te sunčanu čipku iz Sikirevaca (Zadarski Internet Portal, 2013).

4.6. Jalba

Riječ jalba u isto vrijeme ima dva značenja. Ona je naziv za pokrivalo za glavu kojeg su žene nosile kada bi se udale, što možemo povezati s njemačkom riječju *Hauba* te slovenskom riječju *avba*, što u prijevodu znači kapa (Gavazzi,1934:44). Drugo značenje riječi jalba je tehnika izrade tkanine koja je šupljikava i prozirna te se može koristiti za pokrivalo i za ukras. Tehnika jalbe se danas više ne koristi, pa se način izrade samo mogao vidjeti iz već napravljenih predmeta iz prošlosti, tako da ih se rastavi te iz ranijih zapisa. Kapa koja je služila za razumijevanje tehnike je jedna iz sela Trg kod Ozlja (Gabrić, 1962:155). Iz rastavljanja te jalbe moglo se vidjeti da se tehnika sastoji od paralelnih niti koje se namataju na kružni okvir. Neki misle da je ova tehnika starija od tkanja, a neki misle da je to način izrade čipke jer je u nekim pogledima slična čipki na batiće. Najstariji primjeri jalbe su oni iz Egipta, to jest iz grobnih arheoloških nalaza, od kojih su neki stariji od 4000 godina. Također se može reći da je ta tehnika iz Egipta dospjela u Grčku. Poznavanje jalbe se može naći i u Danskoj u brončano doba te u Italiji u 5. stoljeću. Zapise o jalbi možemo pronaći i u Njemačkoj, Belgiji, Sloveniji i bivšoj Čehoslovačkoj a tekstilni predmeti s područja skandinavskih zemalja, Mađarske, Rumunjske i kod Slavena nam govore da su i oni znali za tu tehniku. Područja Hrvatske gdje je zabilježena uporaba tehnike jalba su sela Retfala i Laslovo kod Osijeka, Virovitica, Marija Bistrica, Rude kod Samobora, selo Svetice kod Karlovca te Polje i Trg kod Ozlja, koji je bio centar proizvodnje takvih kapica i gdje su ih žene prodavale po obližnjim selima i sajmovima u Karlovcu. U Trgu je do danas sačuvano više okvira za pletenje te kapica, a tradicija pletenja je trajala sve do godina iza Prvoga svjetskog rata (Gabrić, 1962:151-152).

Slika 8 Jalba Ozalj (Turistička zajednica područja KUPA, bez dat.)

4.6.1. Muzealizacija jalbe iz Trga kod Ozlja

Kapice napravljene tehnikom jalbe su u potpunosti izašle iz upotrebe krajem Drugoga svjetskog rata te danas nemamo puno predmeta uz pomoć kojih možemo vidjeti ovu staru vještinu. Ono što imamo je osam lucena (okvira za pletenje) i jedanaest kapica jalba, od kojih je pet primjeraka napravljeno na lucenu. Ti predmeti su otkupljeni i poklonjeni muzejima u Karlovcu, Ozlju i Etnografskom muzeju u Zagrebu u razdoblju od 1925. do 1971. godine, a tri najstarija primjerka su dana tadašnjem Naprstkovu muzeju u Pragu 1882. godine (Eckhel, 1986:76).

4.7. Sunčana čipka iz Sikirevaca

Brodsko Posavlje, ili točnije selo Sikirevci, poznati su po svojoj sunčanoj čipki koja se još naziva tenerifska čipka ili paragvajska čipka, a na to je područje došla početkom 20. stoljeća. Potekla je na Tenerifima te se španjolskom kolonizacijom proširila po svijetu, a u Sikirevcima su za nju saznali preko bečkog modnog lista ili *žurnala* kojeg je iz Beča donijela Marija Benaković, bogata mještanka koja je putovala u Beč i pokopana na mjesnom groblju u Sikirevcima (HRT, 2022). *Žurnali* su prikazivali posebne ručne radove koje su ljudi u ono vrijeme mogli koristiti za modne dodatke. Zbog toga što čipkarice s ovog područja nisu znali nazive kao što su sunčana čipka i tenerifski motivi, selo Doljanije je sunčanu čipku jednostavno zvalo *motivi*, a selo zapadno od Slavenskog Broda – *klep na koturić*. Čipkarice koje su se bavile ovom čipkom nazivane su *motivalje*, za izradu se kaže da se ide *motivati*, a rubina ukrašena s motivom naziva se *motivara*. Naziv sunčana čipka dolazi iz samog oblika zraka sunca koji se dobije križanjem niti šivaćom iglom na prethodno napravljenom mrežici. Najčešći motivi izrade su rozete, razni biljni motivi kao lišće, tulipani, djeteline te motivi kao što su srce, križ i leptir (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara NN 69:99, NN 151/03 i NN 157/03). Kao živući dokaz izrade ove čipke početkom 20. stoljeća, sačuvana je *ponjava* ili pokrivka za krevet koju je izradila Franca Rakitić 1928. godine (Večernji list, 2021).

Slika 9 Sunčana čipka (M.M., 2019)

4.7.1. Muzealizacija sunčane čipke

Razlog zašto se selo Sikirevci ističe po izradi sunčane čipke nije samo taj što je tamo pronađen i sačuvan najveći broj primjeraka čipke, nego zato što su se čipkarice iz tog sela najduže bavile izradom ove čipke, jer dok su svi nakon Drugoga svjetskog rata prestali s izradom, one su nastavile. One čipku nisu izrađivale samo za potrebe sebe i najbližih, nego su čipku prodavale obližnjim i daljim selima te su zbog toga bile poznate. Tako su do danas čipkarice iz Sikirevaca nastavile s tom tradicijom. Na prijedlog etnologa Muzeja Brodskog Posavlja, Zvonimira Toldija, u 2009. godini osnovale su udrugu Sikirevački motivi, čije su glavne uloge prezervacija, promocija, izrada velikog broja sunčane čipke i izlaganje ove čipke svijetu (Cajtung, 2019). Udruga je također na prijedlog profesora Toldija prikupila sve informacije, povijesne i vrijednosne te ih predstavila Ministarstvu kulture Republike Hrvatske koji su 2012. godine donijeli rješenje u kojem su umijeće izrade sunčane čipke-motiva proglasili nematerijalnim dobrom (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara NN 69:99, NN 151/03 i NN 157/03). Udruga je od početka svojeg postojanja pokrenula mnoge izložbe sunčane čipke, ne samo u Hrvatskoj nego i drugim zemljama poput Poljske i Bugarske. Također više godina sudjeluju na Međunarodnom festivalu čipke koji uz sunčanu čipku izlaže i druge vrste čipke iz cijele Hrvatske i drugih zemalja poput Španjolske, Estonije, Mađarske, Slovenije i Rusije. U suradnji s institucijama poput Etnografskog muzeja u

Zagrebu i Muzeju Brodskog Posavlja, kroz godine organizirali su više izložbi te su nakon toga dobili priliku sunčanu čipku trajno izložiti u Općinskoj zgradi u Sikirevcima gdje su za tu upotrebu dobili posebnu prostoriju. Udruga je također u Zavodu za intelektualno vlasništvo 2014. godine uspjela zaštititi 17 oblika motiva sunčane čipke po kojima su poznati (Udruga „Sikirevački motivi“, 2013).

Slika 10 Udruga Sikirevački motivi u Europskom Parlamentu (HKS, 2017)

5. Zaključak

U ovom je završnom radu prikazana mogućnost i moć muzealizacije u oživljavanju i prezervaciji kulturnih dobara kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu. Kroz prikaz UNESCO-ve inicijative za čuvanjem materijalnih i nematerijalnih dobara, mogu se pronaći i narodne inicijative koje su možda manje poznate, a opet iznimno bitne za kulturu neke zemlje. U Hrvatskoj je situacija ista, gdje folklorne smotre već godinama štite ono nacionalno, regionalno i gradsko. Muzeji u toj ideji imaju veliku ulogu, jer kulturnim i sistematičnim prikazima, izložbama, prezentacijama i demonstracijama široj javnosti prikazuju ono o čemu mnogi žele znati više. Čipkarstvo je savršen primjer toga. Čipka se izrađuje u prethodno spomenutim mjestima kao što su Pag, Lepoglava i Hvar, ali na izložbama ju mogu vidjeti i oni koji tamo nemaju prilike otići. Njezino očuvanje je također bitno i muzeji u tome igraju ključnu ulogu, jer profesionalci svojim znanjem mogu čuvati autentičnu izradu čipke i tako je sačuvati za buduće generacije. Zbog muzeja i raznih udruga u kojima najčešće djeluju žene, čipkarstvo će uvijek živjeti i biti dostupno, a što je vrlo vrijedno u ovom informatičkom tehnološkom dobu. Ono je veza s prošlošću koja se ne smije izgubiti i koja se mora vrijedno čuvati.

6. Literatura

Aikawa-Faure, N. (2009). *From the Proclamation of Masterpieces to the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*. U L. Smith i N. Akagawa (ur.), *Intangible Heritage* (str. 13-44). London. New York: Routledge.

Babić, D. (2009). *O muzeologiji, novoj muzeologiji i znanosti o baštini*. U Ž. Vujić i M. Špikić (ur.). *Ivi Maroeviću baštinici u spomen* (str. 43-60). Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Bezić Božanić, N. (1985). Tradicija čipkarske tehnike na otocima Hvaru i Visu od XVII st. do danas. *Makedonski folklor 35/XVIII*. Skopje, 101-106.

Bonifačić, V. (1999). O čipkarstvu, suvremenoj muzeologiji i razvoju kulturnog turizma: bilješke s moga puta po Dalmaciji. *Zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa Hrvatske čipke – nova istraživanja*. Lepoglava, Turistička zajednica grada Lepoglave, 105-113.

Cajtung. (2019). *Radionica „Sikerevački motivi“ i prezentacija izrade čipke*. Preuzeto 6.7.2023. s https://cajtung.com/3866_radionica_sikerevacki_motivi_i_prezentacija_izrade_cipke.

Carek, R. (2004). *Nematerijalna kulturna baština: UNESCO i njegova uloga*. *Informatica museologica*, 35 (3-4), 69-71. Preuzeto 16.5.2023. s <https://hrcak.srce.hr/140322>.

Croatiaweek. (2023). *Croatia's 10 UNESCO World Heritage sites*. Preuzeto 18.5.2023. s <https://www.croatiaweek.com/croatias-10-unesco-world-heritage-sites/>.

Eckhel, N. (1986). *Jalba-tehnika pletenja ženskih kapica*. Zagreb: Etnografski muzej, 67-77. Preuzeto 6.7.2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/119418>.

Eckhel, N. , 1. Barac V. (2012). *Pohvala ruci : čipkarstvo u Hrvatskoj = In honour of a hand : lacemaking in Croatia : Etnografski muzej, Zagreb, 13. rujna 4. studenog 2012*. Zagreb: Etnografski muzej.

Ekomuzej Lepoglava [Slika] (bez dat.). Preuzeto 7.7.2023. s <http://www.ekomuzej-lepoglava.hr/>.

- Filipan, B. (1999). Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru – djelovanje Zlate Šufflay u Varaždinskim toplicama i za njih. *Zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa Hrvatske čipke – nova istraživanja*. Lepoglava, Turistička zajednica grada Lepoglave, 17-33.
- Gabrić, P. (1962). *Jalba u selu Trg kod Ozlja*. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena XL. Zagreb: JAZU, 151-159.
- Gavazzi M. (1934). *Pletenje ženskih kapica „jalba“*. Etnografska istraživanja i građa I. Zagreb, 44.
- GOB, A. , 1. DROUGUET N. (2007). *Muzeologija : povijest, razvitak, izazovi današnjice*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.
- Grabovac, V., Kladarin, B., i Somek P. (2021). *UNESCO - vodič kroz svjetsku baštinu : najposebnija mjesta na Zemlji*. Samobor: Meridijani.
- Hafstein, V. (2004). *The making of Intangible Cultural Heritage. Tradition and Authenticity, Community and Humanity* (Doktorska disertacija). University of California, Berkeley.
- Hameršak, M., Pleše I. i Vukušić, A.M., ur. (2013.). *Proizvodnja baštine: kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
- HRT Magazin. (2022). *Sunčana čipka, zaštitni znak Sikirevaca*. Preuzeto 6.7.2023. s <https://magazin.hrt.hr/price-iz-hrvatske/suncana-cipka-zastitni-znak-sikirevaca-8455049>.
- Hrvatska enciklopedija (bez dat.) *Čipka*. Preuzeto 23.5.2023. s <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=13411>.
- Hrvatska konzervativna stranka [Slika] (2017). Sikirevačka “Sunčana čipka” u Europskom parlamentu. Preuzeto 7.7.2023. s <https://konzervativci.hr/2017/03/24/sikirevacka-suncana-cipka-u-europskom-parlamentu/>.
- Jelinčić, D.A. (2006). Kulturni, kreativni i *hobby* turizam: čipkarstvo kao tržišna niša. *Zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa Festivali čipke i kulturni turizam*. Lepoglava, Turistička zajednica grada Lepoglave, 51-69.

Klobučar, A. (2007). Museum of Arts and Crafts, Zagreb, Croatia. *Lepoglava Laces from Lace Collection of the Museum of Arts and Crafts*. Klobučar, A., Petrović Leš, T., Srša, A. Zagreb, Museum of Arts and Crafts, 1-4.

Kolumbić, M. (2017). Jedinstvena čipka od niti agave hvarskih benediktinki. Prilozi povijesti otoka Hvara, XIII. (1), 197-215. Preuzeto 6.7.2023. s <https://hrcak.srce.hr/185215>.

La Muséologie selon Georges Henri Rivière. (1989). Dunod, Pariz.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (bez dat.). *agava*. Preuzeto 6. 7. 2023. s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=760>.

Lepoglavska čipka [Slika] (bez dat.). Preuzeto 7.7.2023. s <http://www.lepoglavska-cipka.hr/en/web-shop/lace/73/>.

M.M. [Slika] (2019). Sunčana čipka. Preuzeto 7.7.2023. s <https://siscia.hr/suncana-cipka/>.

Maroević, I. (1993). *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti.

Maroević, I. (1999). Prikaz čipke i čipkarstva u muzeju. *Zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa Hrvatske čipke – nova istraživanja*. Lepoglava, Turistička zajednica grada Lepoglave, 99-104.

Maroević, I. (2005). *Razine muzealizacije vezane uz kulturnu baštinu*. Informatica Museologica,

Matas, I. (2022). *Upoznavanje s hvarskom čipkom od agave uvrštenom na UNESCO-vu listu nematerijalne svjetske baštine*. Preuzeto 6.7.2023. s <https://www.callegari.hr/hr/blog/izucionice/upoznavanje-s-hvarskom-cipkom-od-agave-uvrstenom-na-unesco-vu-listu-nematerijalne-svjetske-bastine>.

Mingst, K. (2023). *UNESCO. Encyclopedia Britannica*. Preuzeto 10.5.2023. s <https://www.britannica.com/topic/UNESCO>.

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske (bez dat.). *Kulturna baština na UNESCO-ovim popisima*. Preuzeto 18.5.2023. s <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/kulturna-bastina-na-unesco-ovim-popisima/17251>.

Munjeri, D. (2004). Tangible and Intangible Heritage. From Difference to Convergence. *Museum International*, 56(1-2), 12-20.

Muzej za umjetnost i obrt [Slika] (bez dat.). Preuzeto 7.7.2023. s <https://www.infozagreb.hr/istrazi-zagreb/kultura/muzeji/muzej-za-umjetnost-i-obrt>.

Narodni.net (bez dat.). *Tradicionalna šivena čipka*. Preuzeto 2.6.2023. s <https://narodni.net/tradicionalna-sivena-cipka/>.

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu [UNESCO] (bez dat.) *Oral traditions and expressions including language as a vehicle of the intangible cultural heritage*. Preuzeto 10.5.2023. s <https://ich.unesco.org/en/oral-traditions-and-expressions-00053>.

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu [UNESCO] (bez dat.) *Performing arts (such as traditional music, dance and theatre)*. Preuzeto 10.5.2023. s <https://ich.unesco.org/en/performing-arts-00054>.

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu [UNESCO] (bez dat.) *Social practices, rituals and festive events*. Preuzeto 10.5.2023. s <https://ich.unesco.org/en/social-practices-rituals-and-00055#:~:text=Social%20practices%2C%20rituals%20and%20festive%20events%20involve%20a%20dazzling%20variety,settlement%20patterns%3B%20culinary%20traditions%3B%20seasonal>.

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu [UNESCO] (bez dat.) *Knowledge and practices concerning nature and the universe*. Preuzeto 10.5.2023. s <https://ich.unesco.org/en/knowledge-concerning-nature-00056>.

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu [UNESCO] (bez dat.) *Traditional craftsmanship*. Preuzeto 10.5.2023. s <https://ich.unesco.org/en/traditional-craftsmanship-00057#:~:text=There%20are%20numerous%20expressions%20of,utensils%2C%20and%20toys%2C%20both%20for>.

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu [UNESCO] (bez dat.) *Discover the newly inscribed elements on the 2003 Convention Lists!*. Preuzeto 10.5.2023. s

<https://ich.unesco.org/en/news/discover-the-newly-inscribed-elements-on-the-2003-convention-lists-13448>.

Palčić, I. [Slika] (2019). PAŠKA ČIPKA na izložbama u Zagrebu i inozemstvu. Preuzeto 7.7.2023. s <https://ivo.palcic.hr/2019/09/11/nova-knjiga-paska-cipka-na-izlozabama-u-zagrebu-i-inozemstvu/>.

Paška čipka [Slika] (bez dat.). Preuzeto 7.7.2023. s <http://www.paska-cipka.com/paska-cipka/na-zidu-i-stolu.html>.

Petrović Leš, T. (2007). Museum of Arts and Crafts, Zagreb, Croatia. Lepoglava Laces from Lace Collection of the Museum of Arts and Crafts. Klobučar, A., Petrović Leš, T., Srša, A. Zagreb, Museum of Arts and Crafts, 7-22.

Petrović Leš, T. (2008). *Lepoglavsko čipkarstvo*. Zagreb: Srednja Europa.

Rapo, V. (1999). Čipka u pučkim školama 19. i početka 20. stoljeća. *Znanstveno stručni skup Hrvatske čipke – nova istraživanja*. Lepoglava, Turistička zajednica grada Lepoglave, 58-59.

Škrbić Alempijević, N. i Oroz, T. (2009) Mijene etnoloških pristupa i metoda. *50 godina Hrvatskoga etnološkog društva (1959. - 2009.)*. Rubić, T., Škrbić Alempijević, N., Jelavić, Ž. & Petrović Osmak, Ž. (ur.). Zagreb, Hrvatsko etnološko društvo, 65-87.

Turistička zajednica grada Hvara [Slika] (bez dat.). Preuzeto 7.7.2023. s <https://visithvar.hr/hr/see-and-do/hvarska-cipka/>.

Turistička zajednica grada Paga (bez dat.). *Galerija "Paške čipke"*. Preuzeto 5.7.2023. s <https://tzgpag.hr/hr/vodic/stalne-izlo%C5%BEbe/53-galerija-pa%C5%A1ke-%C4%8Dipke.html>.

Turistička zajednica grada Paga (bez dat.). *Paška čipka*. Preuzeto 2.6.2023. s <https://tzgpag.hr/hr/posebnosti/%C4%8Dipka.html>.

Turistička zajednica područja Kupa [Slika] (bez dat.) Preuzeto 7.7.2023. s <https://tzp-kupa.hr/kultura-jalba/jalba-ozalj-09/>.

Udruga „Sikirevački motivi“. (2013). O UDRUZI "SIKIREVAČKI MOTIVI". Preuzeto 6.7.2023. s <http://sikirevackimotivi.blogspot.com/2013/02/o-udruzi-sikirevacki-motivi.html>.

UNESCO Institute for Statistics. (2009) *Cultural heritage*. Preuzeto 17.5.2023. s <https://uis.unesco.org/en/glossary-term/cultural-heritage>.

UNESCO Intangible Cultural Heritage (bez dat.) *Lacemaking in Croatia*. Preuzeto 1.6.2023. s <https://ich.unesco.org/en/RL/lacemaking-in-croatia-00245#:~:text=At%20least%20three%20distinct%20traditions,tablecloths%20and%20ornaments%20for%20clothing.>

UNESCO. (2003). *Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*. Preuzeto 10.5.2023. s <https://ich.unesco.org/en/convention>.

United Nations. (bez dat.). *UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. Preuzeto 10.5.2023. s <https://www.un.org/youthenvoy/2013/08/unesco-united-nations-educational-scientific-and-cultural-organization/>.

Večernji list. (2021). *Sunčana čipka iz Sikirevaca porijeklo vuče iz Španjolske: 'Postoji više teorija na koji je način došla'*. Preuzeto 6.7.2023. s <https://www.vecernji.hr/vijesti/suncana-cipka-iz-sikirevaca-porijeklo-vuce-iz-spanjolske-postoji-vise-teorija-na-koji-je-nacin-dosla-1526877>.

Waters, L. (2012). *A New Interpretation of Certain Bobbin Lace Patterns in Le Pompe, 1559*. Textile Society of America Symposium Proceedings. 754. Preuzeto 1.6.2023. s <https://digitalcommons.unl.edu/tsaconf/754>.

Watt, M. (2003). *Textile Production in Europe: Lace, 1600–1800*. In *Heilbrunn Timeline of Art History*. New York: The Metropolitan Museum of Art, 2000–. Preuzeto 1.6.2023. s http://www.metmuseum.org/toah/hd/txt_1/hd_txt_1.htm

Zadarski Internet Portal. (2013). *Izložba "Hrvatska čipka" u Muzeju antičkog stakla*. Preuzeto 6.7.2023. s <https://ezadar.net.hr/kultura/2220247/izlozba-hrvatska-cipka-u-muzeju-antickog-stakla/>.

Zagreb, The Capital of Croatia. (2012). *Praise the Hand – Lacemaking in Croatia*. Preuzeto 1.6.2023. s <https://www.infozagreb.hr/news/praise-the-hand-lacemaking-in-croatia-54abf8207f873>.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara NN 69:99, NN 151/03 i NN 157/03. Preuzeto 6.7.2023. s <https://www.opcina-sikirevci.hr/wp-content/uploads/2018/10/rje%C5%A1enje-ministarstva-sikireva%C4%8Dki-motiv-kulturno-dobro.pdf>.

Zlata pl. Šufflay u knjižnici Muzeja za umjetnost i obrt [Slika] (bez dat.). Preuzeto 7.7.2023. s https://www.ipu.hr/content/knjige/IPU_Zbornik-III-KHPM_2013_331-337_Andrea-Klobucar.pdf.

Popis slika

Slika 1 Muzej za umjetnost i obrt (Turistička zajednica grada Zagreba, bez dat.).....	10
Slika 2 Zlata pl. Šufflay u knjižnici Muzeja za umjetnost i obrt (presnimio S. Budek).....	11
Slika 3 Paška čipka (Paška čipka, bez dat.).....	16
Slika 4 Izložba paške čipke u Etnografskom muzeju u Zagrebu 1995. godine (Palčić, 2019).....	17
Slika 5 Lepoglavska čipka (Lepoglavska čipka, bez dat.).....	18
Slika 6 Primjerak iz Ekomuzeja Lepoglava (Ekomuzej Lepoglava, bez dat.)	19
Slika 7 Čipka od agave (Turistička zajednica hrada Hvara, bez dat.)	20
Slika 8 Jalba Ozalj (Turistička zajednica područja KUPA, bez dat.).....	21
Slika 9 Sunčana čipka (M.M., 2019).....	23
Slika 10 Udruga Sikirevački motivi u Europskom Parlamentu (HKS, 2017)	24

Muzealizacija čipkarstva

Sažetak

Ovaj rad bavi se pojmom muzealizacije i njezine uloge u zaštiti i očuvanju čipkarstva diljem svijeta, posebno u Hrvatskoj. Prvo se kroz prikaz institucije UNESCO i njegove Konvencije za zaštitu nematerijalne baštine prikazuje inicijativa za zaštitom kulturnih dobara, pa se prikazuje hrvatska kulturna baština kroz njezine najpoznatije primjere. Zatim se kroz objašnjenje pojma muzealizacije objašnjava kako ista djeluje na čipkarstvo. Pojam čipkarstva se prikazuje kroz svjetski pogled pa onda i malo uži, onaj hrvatski, gdje je čipkarstvo vrijedno kulturno dobro koje kroz čipkarice u mjestima diljem Republike Hrvatske još dalje živi. Mjesta poput Paga, Lepoglave, Hvara, Trga kod Ozlja i Sikirevaca vrijedno rade na tome da se tehnike ne izgube u prošlosti kroz izradu čipke, zaštitu čipke napravljene u povijesti, učenjem mlađih generacija ovoj tehnici i izložbama u muzejima gdje svi mogu vidjeti njezine primjere. Ukratko se prikazuju ove tehnike koje su popraćene slikovnim sadržajima, pa se konkretno govori o muzealizaciji svake.

Ključne riječi: čipkarstvo, muzealizacija, nematerijalna baština, čipka, Hrvatska

Musealization of lacemaking

Summary

This paper deals with the concept of musealization and its role in the protection and preservation of lacemaking around the world, especially in Croatia. First, the initiative for the protection of cultural assets is presented through the presentation of the institution of UNESCO and its Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, and then the Croatian cultural heritage is presented through its most famous examples. Then, through the explanation of the concept of musealization, it is explained how it affects lacemaking. The concept of lacemaking is presented through a world view and then a little narrower, the Croatian one, where lacemaking is a valuable cultural asset that lives on through lacemakers in places all over the Republic of Croatia. Places like Pag, Lepoglava, Hvar, Trg near Ozalj and Sikirevac are working hard to ensure that the techniques are not lost in the past through lace making, protection of lace made in history, teaching younger generations this technique and exhibitions in museums where everyone can see examples of it. These techniques are briefly presented, accompanied by visual content, so the musealization of each is specifically discussed.

Key words: lacemaking, musealization, intangible heritage, lace, Croatia